

จดหมายข่าว

ชมรมข้าราชการอาวุโส **NIS**.

ฉบับที่ 142 (ปีที่ 22) ฉบับพิเศษ เดือน กุมภาพันธ์ 2561

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2561 วันลทกรณ์แห่งชาติ

ระลึกถึงลทกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใจ

เรื่องในเล่ม

- จากใจคณะผู้จัดทำ
- สันกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใจ ๑
- สันกรณ์ของชาวภา
- Roadmap การพัฒนาสันกรณ์ ๑
- การจัดสร้างพระอนุสาวรีย์ พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

จากใจคณะผู้จัดทำ

เนื่องจากคุณสอาด แก้วเกษ บรรณาธิการของเรา ต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ หมอให้หยุดภารกิจที่จะทำให้เครียดทั้งหมด ตั้งแต่เดือนกันยายน แต่คณะกรรมการชมรมฯ เห็นว่า จดหมายข่าว มีความสำคัญที่จะต้องดำเนินการต่อ และจะต้องผลิตออกมาให้ได้ตามกำหนดเดิม โดยมอบหมายให้ผมรับผิดชอบ ผมก็ให้พรรคพวกช่วยกัน โดยเฉพาะคุณสุภา แจ่มจันทร์, คุณกฤตยา โอวาท, คุณวาสนา ศุภระศร ซึ่งเราก็ได้ทำออกมาตามกำหนดการได้แล้ว หนึ่งฉบับ คือ พ.ย.- ธ.ค. 2560 ส่วนที่เป็นภาระค้างอยู่ คือฉบับพิเศษวันสหกรณ์แห่งชาติและฉบับ เดือน ม.ค. - ก.พ. 2561 ซึ่งนับว่าเป็นภาระหนักของพวกเราซึ่งถือว่าเป็นมือใหม่หัดขับ แต่แล้วทุกอย่างก็ผ่านไปด้วยดี โดยอาศัยความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายทำให้ฉบับพิเศษฉบับนี้ออกมาได้ สำหรับเนื้อหาของจดหมายข่าวฉบับนี้ อาจจะแตกต่างไปบ้าง มีบทความและข้อเขียนที่ให้ข้อคิดที่น่าสนใจ เช่น ข้อเขียนของ คุณณรงค์ มฤคทัต อดีตผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์ แห่งประเทศไทย ที่เขียนชี้ให้เห็นว่า สหกรณ์วัดจันทร์ จำกัด ในปัจจุบันนี้ คือสหกรณ์แห่งแรกหรือสหกรณ์ที่ได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์แรกในประเทศไทยหรือไม่ ? ซึ่งเป็น เรื่องหนักพอสมควร ก็ลองพิจารณาดูแล้วกัน..... เรื่อง Roadmap การพัฒนาสหกรณ์ เขียนในมุมมองของผู้เขียน แล้วท่านจะมองอย่างไร.... อีกเรื่องที่น่าสนใจคือเรื่องสหกรณ์ของชาวเขา ซึ่งประธานชมรมของเรา คุณวรรณิ รัตนวราหะ เขียนจากประสบการณ์มีส่วนร่วมเข้าไปร่วมงานในโครงการหลวงหลายๆโครงการ..... นอกจากนี้ก็เป็น การเล่าเรื่องเก่า ๆ ตามประสาผู้สูงอายุ เช่น เรื่องการจัดสร้างพระอนุสาวรีย์พระราชมารวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ แต่ที่สำคัญที่ผมจะไม่พูดถึงไม่ได้ ก็คือ ต้องขอขอบคุณทุก ๆ ท่านที่ช่วยให้จดหมายฉบับนี้ออกมาได้ นี่คือนี่สิ่งที่ผมภูมิใจ และปลื้มใจที่เห็นพวกเรามีความสามัคคี ไม่มีการเกี่ยงงาน ทุกคนเสียสละช่วยกันเต็มที่ จึงเชื่อได้ว่าชมรม ฯ ของเราคงเข้มแข็งและยั่งยืนตลอดไป และอย่าลืมมาร่วมประชุมใหญ่ของชมรม ฯ นะ แต่จะเป็นวันไหนยังไม่ได้กำหนด คอยฟังข่าวแล้วกัน

สวัสดิ์ศรีรับ

เฟด็จ เฉลิมพักตร์

สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ : เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป

โดย ณรงค์ มฤคทัต

ชาวพุทธทั้งหลายต่างตระหนักดีกับสังฆธรรมที่ว่า สรรพสิ่งทั้งปวง ไม่มีสิ่งใดที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วดำรงคงอยู่ตลอดไปโดยไม่เสื่อมสลายและดับสูญ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม สหกรณ์เองก็หนีไม่พ้นสังฆธรรมดังกล่าวนี้

ประวัติการสหกรณ์ของไทยระบุว่า สหกรณ์แห่งแรกของประเทศไทย คือสหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ ซึ่งได้มีการจัดตั้งขึ้นที่ตำบลวัดจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2459

สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 16 คน ทุนดำเนินงาน 3,080 บาท ซึ่งเป็นเงินจากค่าธรรมเนียมแรกเข้า 80 บาท และเงินกู้จาก แวงค์สยามกัมมาจล จำกัดจำนวน 3,000 บาท โดยมีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ และเสียดอกเบี้ยธนาคารในอัตราร้อยละ 6 ต่อปี สหกรณ์ให้สมาชิกกู้เงินคืดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 12 ต่อปี กำหนดให้สมาชิกส่งคืนเงินต้นในปีแรก จำนวน 1,300 บาท แต่เมื่อครบกำหนดสมาชิกสามารถ ส่งเงินต้นคืนได้ถึง 1,500 บาท ทั้งส่งดอกเบี้ยได้ครบทุกรายการ แสดงให้เห็นว่าการนำวิธีการสหกรณ์เข้ามาช่วยแก้ไขความเดือดร้อนของชาวนาได้ผล

จากความสำเร็จของสหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้รัฐบาลจึงได้คิดขยายกิจการสหกรณ์ไปยังจังหวัดอื่นๆ แต่การจัดตั้งสหกรณ์ในระยะแรกนั้น นอกจากจะมีข้อจำกัดเรื่องเงินทุนแล้วยังมีข้อจำกัดในทางกฎหมายด้วย เพราะพระราชบัญญัติเพิ่มเติมสมาคม พ.ศ. 2459 ที่ใช้ในการจดทะเบียนสหกรณ์ในขณะนั้นยังมีข้อจำกัดหลายประการที่เป็นอุปสรรคทำให้ไม่อาจขยายขอบเขตการจัดตั้งสหกรณ์ให้กว้างขวางออกไปในหมู่ประชาชน ดังนั้นในเวลาต่อมาทางราชการจึงได้ออกประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 เป็นกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรกของประเทศและยกเลิกพระราชบัญญัติเพิ่มเติมสมาคม พ.ศ. 2459 เสีย ซึ่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 นี้ได้เปิดโอกาสให้มีการรับจดทะเบียนสหกรณ์ชนิดและประเภทอื่น ๆ ได้อีกหลายประเภท ทำให้การจัดตั้งสหกรณ์ได้ขยายออกไปอีกมาก

ปี พ.ศ. 2478 มีการริเริ่มจัดตั้งสหกรณ์เช่าซื้อที่ดินที่จังหวัดปทุมธานี และได้จัดตั้งสหกรณ์ประเภทใหม่ ๆ ขึ้นอีกหลายประเภท เช่น สหกรณ์บำรุงที่ดิน สหกรณ์การขาย สหกรณ์นิคมฝ่าย สหกรณ์หาทุนและบำรุงที่ดิน ในปี พ.ศ. 2480 ร้านสหกรณ์ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชื่อว่า ร้านสหกรณ์บ้านเกาะ จำกัดสินใช้ มีสมาชิกแรกตั้ง 279 คน และได้มีการจัดตั้งร้านสหกรณ์ในลักษณะนี้ขึ้นอีกหลายแห่ง เพื่อช่วยเหลือประชาชน เกี่ยวกับปัญหาค่าครองชีพ โดยจัดตั้งขึ้นทั้งในส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และส่วนของประชาชน แม้จะมีการจัดตั้งสหกรณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอีกหลายสหกรณ์ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว แต่สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ ก็ยังคงดำเนินกิจการเช่นเดิมของสหกรณ์ตามปกติ

ในปี พ.ศ. 2511 ได้มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ประกาศใช้ ณ วันที่ 7 มิถุนายน 2511 พระราชบัญญัติฉบับนี้มีบทบัญญัติให้สหกรณ์ชนิดเดียวกันตั้งแต่สองสหกรณ์ขึ้นไปสามารถควบเข้ากันเป็นสหกรณ์ใหม่ได้ โดยบทบัญญัตินี้บรรดาสหกรณ์ไม่จำกัดสินใช้ที่ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในลักษณะเดียวกับสหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ทั้งหมด ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก ได้ลงมติควบเข้ากันและจดทะเบียนใหม่เป็นสหกรณ์การเกษตรชนิดไม่จำกัดรวม 3 สหกรณ์ ดังนี้

1. เป็นสหกรณ์หาทุนวัดจันทร์ไม่จำกัด จดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2512 จากการควบสหกรณ์หาทุน 6 สหกรณ์

2. เป็นสหกรณ์การเกษตรพิษณุโลกหนึ่งไม่จำกัด จดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2514 จากการควบสหกรณ์หาทุน จำนวน 18 สหกรณ์

3. เป็นสหกรณ์การเกษตรพิษณุโลกสองไม่จำกัด จดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2514 จากการควบสหกรณ์หาทุน จำนวน 18 สหกรณ์

และในปี พ.ศ.2517 สหกรณ์ไม่จำกัดที่เกิดจากการควบเข้าด้วยกันดังกล่าวข้างต้น ได้มีมติเปลี่ยนแปลงจากชนิดไม่จำกัด เป็นชนิดสหกรณ์จำกัด และนายทะเบียนสหกรณ์ได้รับจดทะเบียนเป็นสหกรณ์การเกษตรชนิดจำกัด

หลังจากนั้น สหกรณ์การเกษตรชนิดจำกัด ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลกจำนวน 5 สหกรณ์ คือ สหกรณ์การเกษตรวัดจันทร์จำกัด สหกรณ์การเกษตรเมืองพิษณุโลกหนึ่ง จำกัด สหกรณ์การเกษตรเมืองพิษณุโลกสอง จำกัด สหกรณ์ชายข้าวบ้านใหม่จำกัด และสหกรณ์ที่ดินพลาญชุมพลจำกัด ได้มีมติควบเข้ากันเป็น “สหกรณ์วัดจันทร์จำกัด” จดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2517

ณ วันได้รับจดทะเบียนเป็นสหกรณ์วัดจันทร์ จำกัด สหกรณ์มีสมาชิกจำนวน 1,424 ราย หนี้สินและทุนจำนวน 3,598,433.95 บาท เงินสำรอง 1,214,803.63 บาท มีสำนักงานเป็นของตนเองเป็นตึกแถว 2 คูหา เลขที่ 16/105-106 ถนนพิษณุโลก-หล่มสัก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

หลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 กิจการสหกรณ์ในประเทศก็ได้เจริญก้าวหน้าและขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2527 กำหนดให้วันที่ 26 กุมภาพันธ์ของทุกปี เป็นวันสหกรณ์แห่งชาติ เพื่อรำลึกถึงวันที่มีการจดทะเบียนสหกรณ์แห่งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459

หลังจากนั้น ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์อีกหลายฉบับ แต่ไม่มีส่วนหนึ่งส่วนใดเกี่ยวข้องกับสหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ซึ่งไม่ได้มีสภาพการดำรงอยู่แล้ว

สรุป สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ ถือกำเนิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2459 โดยการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ.2459 ดำรงความเป็นสหกรณ์เรื่อยมาจนถึงวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2512 เมื่อควบรวมเข้ากับสหกรณ์ไม่จำกัดสินใช้อื่นอีก 6 สหกรณ์ และจดทะเบียนใหม่เป็นสหกรณ์หาทุนวัดจันทร์ไม่จำกัด

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 กำหนดว่าสหกรณ์ที่ตั้งขึ้นใหม่โดยการควบสหกรณ์นั้น ต้องจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ใหม่ตามชนิดของสหกรณ์ที่เป็นอยู่เดิม และเมื่อได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ใหม่แล้ว ให้นายทะเบียนสหกรณ์ขีดชื่อของสหกรณ์เดิมที่ควบเข้ากันนั้นออกจากทะเบียน

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2527 กำหนดให้วันที่ 26 กุมภาพันธ์ของทุกปี เป็นวันสหกรณ์แห่งชาติ เพื่อรำลึกถึงวันที่มีการจดทะเบียนสหกรณ์แห่งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459

วันสหกรณ์แห่งชาติ เป็นวันที่ระลึกถึง สหกรณ์แห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งเป็นสหกรณ์เดียวที่มีการจดทะเบียน ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2459 คือสหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้

สหกรณ์ของชาวเขา

วรรณิ รัตนวราหะ

“...เรื่องที่จะช่วยชาวเขา และโครงการชาวเขานั้น มีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขา เพื่อจะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถที่จะเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้ของเขาเอง ที่มีโครงการนี้จุดประสงค์อย่างหนึ่งก็คือ มนุษยธรรม หมายถึง ให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารสามารถที่จะมีความรู้และพยุงตัว มีความเจริญก้าวหน้าได้ อีกอย่างหนึ่งก็เป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่าควรจะช่วยเพราะเป็นปัญหาใหญ่ คือ ปัญหาเรื่องยาเสพติด ถ้าสามารถช่วยชาวเขาปลูกพืชที่เป็นประโยชน์บ้าง เขาจะเลิกปลูกยาเสพติดคือฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับ การปราบปรามการปลูกฝิ่นและการค้าฝิ่นได้ผลดี อันนี้ก็เป็นผลอย่างหนึ่ง ผลอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมากก็คือ ชาวเขา ตามที่รู้เป็นผู้ที่ทำการเพาะปลูกโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราไปช่วยชาวเขาก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดี ความอยู่ดีกินดีและปลอดภัยได้อีกทั่วประเทศ เพราะถ้าสามารถทำโครงการนี้ได้สำเร็จให้เขาอยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง สามารถที่จะมีความอยู่ดีกินดีพอสมควร และสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์อันนี้จะยั่งยืนมาก...”

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานในวโรกาสทรงเยี่ยมคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2517

เมื่อปี พ.ศ.2512 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการหลวงเพื่อรับผิดชอบงานพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขา ลดการปลูกพืชเสพติดรวมทั้งอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธาร ต่อมาได้จัดระเบียบเป็นมูลนิธิโครงการหลวง เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2535 เพื่อให้เป็นนิติบุคคลมีกฎหมายรองรับ สามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนสืบไป โดยดำรงลักษณะงานตามความมุ่งหมายเดิมของ โครงการหลวง โดยมีขอบเขตการดำเนินงานที่เกี่ยวกับงานวิจัยพัฒนา และส่งเสริมชุมชนชาวเขาในพื้นที่สถานีวิจัย 4 แห่ง และศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 38 ศูนย์ ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่

เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูนและพะเยา และได้ขยายพื้นที่ดำเนินงานไปยังจังหวัด ตาก น่าน กำแพงเพชร กาญจนบุรี ลำปาง และเพชรบูรณ์ ซึ่งจะดำเนินการในลักษณะโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง และโครงการขยายผลโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ปลูกฝิ่นอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังได้มีการตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงเพิ่มอีก 1 ศูนย์ ที่จังหวัดตาก รวมเป็น 39 ศูนย์

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้เริ่มเข้าไปส่งเสริมเกษตรกรชาวเขาให้มีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2536 โดยได้จัดทำเป็นโครงการส่งเสริมสหกรณ์ในพื้นที่พัฒนาเกษตรที่สูง เพื่อสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในการช่วยชาวไทยภูเขา ให้สามารถช่วยตนเองได้โดยวิธีสหกรณ์

กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ดำเนินการร่วมกับมูลนิธิโครงการหลวง โดยส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวงได้มีการรวมกลุ่มร่วมมือกันดำเนินงาน

โดยช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิธีการและหลักการ สหกรณ์ ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ ใน ระยะแรกของการส่งเสริมสหกรณ์ในพื้นที่พัฒนาเกษตร ที่สูงที่มีศูนย์พัฒนาโครงการหลวงรับผิดชอบดูแลและ ส่งเสริมการประกอบอาชีพของเกษตรกรชาวเขา ได้ ดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ศูนย์พัฒนา โครงการหลวง 3 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ดอยอินทนนท์ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึก และ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ แต่สามารถจัดตั้ง สหกรณ์ได้เพียง 2 สหกรณ์ คือ สหกรณ์การเกษตร โครงการหลวงดอยอินทนนท์ จำกัด และสหกรณ์การ เกษตรโครงการหลวงห้วยลึก จำกัด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทั้งสองสหกรณ์ดำเนินธุรกิจเพียงอย่างเดียวคือการ ให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปเป็นทุนหมุนเวียนในการลงทุน ทำการเกษตรเท่านั้น

ปัจจุบัน งานส่งเสริมสหกรณ์ในพื้นที่โครงการ หลวง ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 39 ศูนย์ ใน 11 จังหวัด มีจำนวนสหกรณ์รวม 57 สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร 3 กลุ่ม กลุ่มเตรียมสหกรณ์ 8 กลุ่ม กลุ่มอาชีพ 2 กลุ่ม มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 10,407 คน มีทุนเรือนหุ้น 36,512,830 บาท ทุนสำรอง 9,178,298 บาท และทุนดำเนินงาน 169,814,190 บาท ในจำนวน สหกรณ์ในพื้นที่โครงการหลวงทั้ง 57 สหกรณ์ ต่าง ได้รับการสนับสนุนในเรื่องเงินทุนหมุนเวียนในอัตรา ดอกเบี้ยต่ำ อาคาร โรงเรียน และอุปกรณ์การตลาด รวมทั้งการจัดจ้างพนักงานเพื่อช่วยงานสหกรณ์ ทั้งนี้ เพราะสหกรณ์เหล่านี้เป็นสหกรณ์ขนาดเล็ก จำนวน สมาชิกน้อย ทำให้มีเงินทุนดำเนินงานน้อย คณะ กรรมการดำเนินการไม่มีความรู้ในการบริหารจัดการ สหกรณ์ เพราะสมาชิกสหกรณ์เป็นชาวเขาที่ยังไม่เข้าใจ ภาษาไทยดีนัก เพื่อช่วยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ก้าวหน้า และสมาชิกได้รับประโยชน์ตามวิธีการและ หลักการสหกรณ์ รัฐจึงจำเป็นต้องให้ความสนับสนุน สหกรณ์ในระยะแรก

ตั้งแต่ปี 2536 สหกรณ์การเกษตรโครงการ หลวงดอยอินทนนท์ จำกัด เป็นสหกรณ์ที่ได้จัดตั้งขึ้น ในระยะแรก และเป็นสหกรณ์ที่มีการพัฒนามาโดย ลำดับตลอดระยะเวลากว่า 20 ปีของการดำเนินงาน จนถึงปัจจุบัน ในขณะที่สหกรณ์การเกษตรโครงการ หลวงห้วยลึก จำกัด ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นในห้วงเวลาเดียวกัน ต้องหยุดดำเนินกิจการ ดังนั้น สหกรณ์การเกษตร โครงการหลวงดอยอินทนนท์ จำกัด จึงเป็นตัวอย่าง ของสหกรณ์บนพื้นที่สูงที่เริ่มต้นมาจากสหกรณ์เล็กๆ ที่ทั้งกรรมการและสมาชิกสหกรณ์เป็นชาวเขาที่ไม่มี ความรู้ความเข้าใจในเรื่องสหกรณ์เลย จนมาถึงปัจจุบัน สหกรณ์สามารถดำเนินงานโดยพึ่งพาตนเองได้มาก ขึ้น และบริการสมาชิกได้ตามความต้องการ ซึ่งเป็นไป ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา ภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่เคยมีพระราช ดำรัสว่า “ช่วยเขา เพื่อให้เขาช่วยตัวเอง”

สหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงดอยอินทนนท์ จำกัด ตั้งอยู่ หมู่ 7 ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2536 โดยมีศูนย์พัฒนา โครงการหลวงดอยอินทนนท์ ให้การแนะนำส่งเสริม การผลิตพืชผล ได้แก่ ยอดชาโยเต้ ผักกาดหอม พลับ พืช เสาวรส เคนกูสเบอร์ ดอกกุหลาบ และดอกไม้ ชนิดอื่น จำนวนสมาชิกเมื่อแรกตั้งมี 15 คน ทุนเรือน หุ้น 4,500 บาท และสหกรณ์ดำเนินธุรกิจให้สินเชื่อแก่ สมาชิกเพียงอย่างเดียว

การดำเนินธุรกิจ แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้
ช่วงที่ 1 ตั้งแต่ปี 2536-2546 ช่วงการเรียนรู้ เสริมสร้างและปรับปรุงสหกรณ์ มีสมาชิก 120 คน ทุนดำเนินงาน 250,050 บาท สหกรณ์ดำเนินธุรกิจ เพียง 2 ธุรกิจ คือ จัดหาสินค้ามาจำหน่ายและธุรกิจ สินเชื่อ โดยใช้เงินทุนจากภายนอก คือ เงินทุนกู้ยืม จากกองทุนพัฒนาสหกรณ์ 100,000 – 500,000 บาท

และโครงการสินเชื่อปัจจัยการผลิตเพื่อเกษตรกร จาก กรมส่งเสริมสหกรณ์ 100,000 บาท

ช่วงที่ 2 ตั้งแต่ ปี 2547-2556 ช่วงการพลิก พัฒนาธุรกิจ มีสมาชิก 458 คน ทุนดำเนินงาน 15,166,017 บาท ช่วงนี้ได้รับเงินอุดหนุนจากกรม ส่งเสริมสหกรณ์ เป็นอาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง และกองทุนโรงเรียนพลาสติก 30 โรง รวมเป็นเงิน 2,465,301 บาท สหกรณ์ได้รับเงินอุดหนุนเพื่อจัดจ้าง พนักงานบัญชีจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจ บัญชีสหกรณ์ จำนวน 2คน ในช่วงนี้ สหกรณ์ดำเนิน ธุรกิจ 5 ธุรกิจ คือ จัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรับ ฝากเงิน ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจรวบรวมผลผลิต และ ธุรกิจบริการและส่งเสริมการท่องเที่ยวการเกษตร

ช่วงที่ 3 ตั้งแต่ ปี 2557- 2560 ช่วงรักษา ความเชื่อมั่นระบบสหกรณ์ให้ยั่งยืน มีสมาชิก 522 คน ทุนดำเนินงาน 25,680,171 บาท สหกรณ์ยังคงดำเนิน ธุรกิจอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับสมาชิกสหกรณ์และต่อเนื่อง พร้อมกันทั้ง 5 ธุรกิจ นอกจากนี้สหกรณ์ยังพัฒนา คุณภาพชีวิตสมาชิกให้มีหลักประกันในการประกอบ อาชีพและการดำรงชีวิตจากการสะสมเงินกองทุน สวัสดิการ

สหกรณ์บริหารงานโดยคณะกรรมการ จำนวน 9 คน (ปัจจุบันเหลือ 8 คน) ผู้ตรวจสอบกิจการ 2 คน ในระยะแรกของการดำเนินงานสหกรณ์ได้รับเงิน อุดหนุนจากกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชี สหกรณ์เพื่อจัดจ้างพนักงาน จำนวน 2 คน เพื่อมาทำ หน้าที่การเงิน 1 คน และทำหน้าที่จัดทำบัญชี 1 คน ปัจจุบัน สหกรณ์มีผู้จัดการ 1 คน ซึ่งทำหน้าที่การ ตลาดด้วย และมีพนักงานอีก 7 คน ทำหน้าที่เป็น เจ้าหน้าที่บัญชี/ธุรการ เจ้าหน้าที่การเงิน/สินเชื่อ เจ้า หน้าที่ซื้อ/ขาย เจ้าหน้าที่สินค้าอุปโภค/บริโภค เจ้า หน้าที่ส่งเสริมและรวบรวมผลผลิต เจ้าหน้าที่สต็อก สินค้าขาย พนักงานขับรถและภารโรง พนักงานของ

สหกรณ์ทุกคนจัดจ้างด้วยเงินทุนของสหกรณ์เอง

ปริมาณธุรกิจของสหกรณ์ ปริมาณธุรกิจรวม ทั้งสิ้น 52.97 ล้านบาท (ข้อมูล ปีบัญชี 2559)

- การให้สินเชื่อ สหกรณ์ให้สินเชื่อแก่สมาชิก จำนวน 198 คน เป็นเงิน 6.36 ล้านบาท
- การชำระคืนสินเชื่อที่ถึงกำหนดสมาชิก ชำระคืนได้ร้อยละ 85.27
- การรวบรวมผลผลิต คิดเป็นมูลค่า 7.26 ล้านบาท
- การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย คิดเป็นมูลค่า 20.97 ล้านบาท
- การรับฝากเงิน ปริมาณเงินรับฝาก จำนวน 9.96 ล้านบาท สมาชิกทุกรายฝากเงินกับสหกรณ์
- การถือหุ้น ปริมาณเงินค่าหุ้น จำนวน 5.82 ล้านบาท
- สหกรณ์มีทุนดำเนินงาน 22.423 ล้านบาท

เป็นเงินกู้ยืม 12,951 ล้านบาท

ทุนของสหกรณ์ 9,471 ล้านบาท

ในปีบัญชี 2559 สหกรณ์มีกำไรสุทธิ 2.13 ล้านบาท ได้จัดสรรเป็นทุนสำรอง 582,027 บาท จัดสรรเป็นเงินปันผล 407,428 บาท และเงินเฉลี่ย คืน 537,436 บาท ทุนสวัสดิการ 40,000 บาท ทุน สาธารณประโยชน์ 40,000 บาท

ผลการประเมินคุณภาพของสหกรณ์การเกษตร โครงการหลวงดอยอินทนนท์ จำกัด ตามหลักเกณฑ์ที่ กรมตรวจบัญชีกำหนด ปรากฏว่าสหกรณ์มีชั้นคุณภาพ การควบคุมภายในอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งแสดงให้เห็น ศักยภาพของคณะกรรมการดำเนินการในการสร้าง กระบวนการปฏิบัติงาน การควบคุมและติดตามการ ปฏิบัติงานที่เหมาะสมตามระบบการควบคุมภายในที่ดี รวมทั้งบุคลากรของสหกรณ์ได้มีการนำกระบวนการ

ดังกล่าวไปปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นสหกรณ์ยังได้รับการ จัดมาตรฐานของกรมส่งเสริมสหกรณ์อยู่ในชั้นดีเลิศ (A) มาตั้งแต่ปี 2556 ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และ สหกรณ์ยังได้รับคัดเลือกจากคณะกรรมการคัดเลือก สหกรณ์ดีเด่นในพื้นที่โครงการหลวง ให้เป็นสหกรณ์ ดีเด่นในพื้นที่โครงการหลวงในปี 2559 และปี 2560 อย่างไรก็ตาม สหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงดอย อินทนนท์ จำกัด ก็ยังประสบปัญหาการย้ายออกของ พนักงานสหกรณ์เช่นเดียวกับสหกรณ์อื่นๆในพื้นที่สูง ซึ่งเป็นพื้นที่ๆอยู่ห่างไกล การเดินทางลำบาก สหกรณ์ ต้องแก้ปัญหาด้วยการจ้างคนในพื้นที่ซึ่งพอจะแก้ ปัญหาได้ชั่วคราวระยะเวลานึง เนื่องจากพนักงานของ สหกรณ์ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง วันหนึ่งก็จะแต่งงาน มีครอบครัว เมื่อมีครอบครัวแล้วก็ต้องดูแลครอบครัว ตามธรรมเนียมของชาวเขา ทำให้สหกรณ์ต้องจ้าง พนักงานใหม่อยู่เรื่อยๆ ซึ่งเป็นปัญหากับการดำเนินงานของสหกรณ์อยู่มา

นอกจากสหกรณ์จะมีผลการดำเนินธุรกิจ และ บริการที่กว้างขวางสามารถให้บริการแก่สมาชิกได้ อย่างทั่วถึงแล้ว สหกรณ์ยังช่วยเหลือชุมชนในด้าน ต่างๆ ได้แก่ การมอบอุปกรณ์การเรียนและสนับสนุน ทุนการศึกษาให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ร่วมโครงการ วรรณรงค์การจัดการขยะในลำน้ำเพื่อลดการปนเปื้อน มลพิษสู่สิ่งแวดล้อม ร่วมกิจกรรมโครงการปลูกป่าใน ใจคน โครงการสร้างฝายเฉลิมพระเกียรติ 5 ธันวาคม บริจาคเงินสนับสนุนการจัดทำแนวป้องกันไฟป่า ใน ส่วนกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์และสมาชิก สหกรณ์ได้ดำเนินโครงการประกวดทำบัญชีต้นทุน โครงการเชื่อมโยงธุรกิจสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ โครงการหลวง และโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลป วัฒนธรรมกับเยาวชน จึงนับได้ว่าสหกรณ์ประสบความสำเร็จในการให้บริการแก่สมาชิกและยังสามารถ ช่วยเหลือชุมชนได้ ถือว่าเป็นสหกรณ์ตัวอย่างได้อีก สหกรณ์หนึ่ง

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

สหกรณ์ แปลว่า การทำงานด้วยกัน หมายถึง ผนึกกำลัง ผู้ทำงานเกี่ยวข้องกัน การทำงานที่เกี่ยวข้องกันนั้นให้รักพร้อมกันทุกด้าน และต้องกระทำงานนั้น ด้วยความรู้ความสามารถ ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ด้วยความเมตตาหวังดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน จึงจะเป็นสหกรณ์แท้ ซึ่งมีแต่ความเจริญก้าวหน้า และอำนวยประโยชน์อันพึงประสงค์

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2527

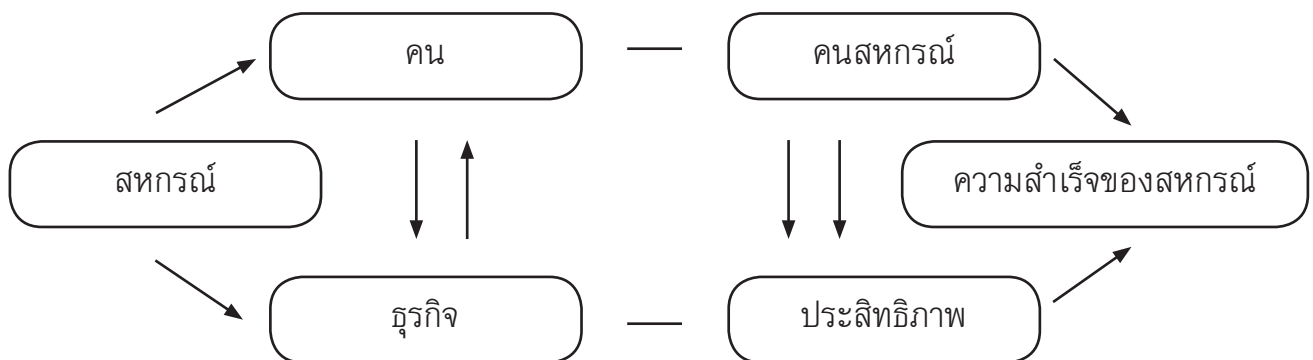

Roadmapการพัฒนาสหกรณ์ ต้องขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์ 2 เครื่อง!!

สอาด แก้วเกษ

ผู้เขียนตั้งชื่อเรื่องให้หรือหาเลียนแบบคำของคณะปฏิรูปการปกครอง เพื่อให้ชื่อเรื่องทันสมัย ทั้งนี้หวังให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้หันกลับมาพิจารณาทบทวนว่า การพัฒนาสหกรณ์ไทยตลอด 100 ปีแรก เราพัฒนาสหกรณ์ไปอย่างไร เพียงใด เราพัฒนาเชิงปริมาณหรือคุณภาพ ข้อมูลที่เราแสดงต่อสังคม มีแต่ปริมาณสมาชิกสหกรณ์ และปริมาณสหกรณ์ รวมทั้งปริมาณธุรกิจ แต่ไม่เคยให้สังคมรู้เลยว่า สมาชิกสหกรณ์ 11 ล้านคนเศษ ณ วันที่สหกรณ์ มีอายุถึง 100 ปีนี้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเพียงใด และใช้วิถีสหกรณ์ในการดำรงชีวิต ที่เรียกว่า *Cooperative ways of life* เพียงใดรวมทั้งการชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่เป็นสมาชิกสหกรณ์กับผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกมีความแตกต่างในเรื่องเศรษฐกิจและสังคมเพียงใด ? จนมีคนสงสัยว่า ...แก่นหรือกระพี้ที่ได้รับการพัฒนา ??? นอกจากนี้สงสัยในเรื่องนี้แล้วก็มีคนสงสัยอีกว่า การที่รัฐบาลไทยจ้างคนกรมส่งเสริมสหกรณ์ประมาณ 4 พันคน ด้วยเงินงบประมาณปีละหลายร้อยล้านบาท ให้ทำหน้าที่ส่งเสริมเผยแพร่สหกรณ์นั้น คุ่มค่าหรือเปล่ากับการที่เพียงตั้งร้านค้าขายของ ซื่อขายของกันเหมือนกับร้านค้าที่เขาทำกันทั่วไปเพื่อหากำไร .....องค์การให้กู้เงินเพื่อหากำไรจากดอกเบี้ย กู้เงิน ส่งเงิน ฟ้องร้องเรียกหนี้สินคืนกันเหมือนกับที่ธนาคารเขาทำกัน ฯลฯ ลู้เอาเงินงบประมาณจำนวนนั้นไปทำอย่างอื่นดีกว่าไหม ??? ทั้งนี้เพื่อ สหกรณ์ในศตวรรษหน้าจะได้มีการปฏิรูปและกำหนดทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

สหกรณ์ - มีเครื่องยนต์ขับเคลื่อน 2 เครื่อง

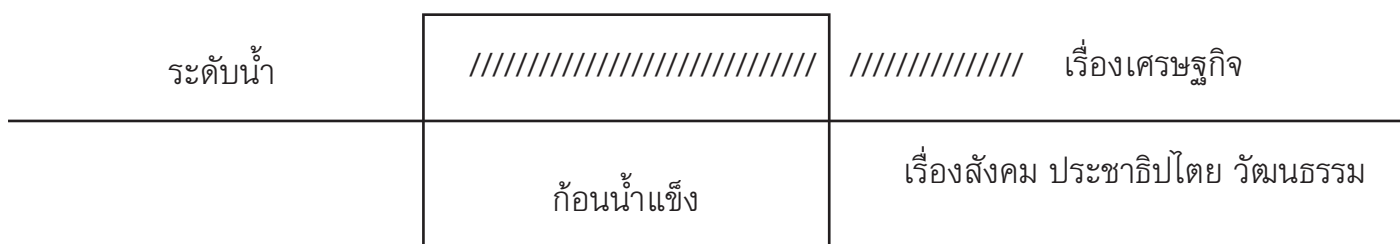
สหกรณ์นั้นมี 2 ส่วนประกอบกัน คือ คน และธุรกิจ เหมือนมีเครื่องยนต์ 2 เครื่อง ซึ่งในการพัฒนาขับเคลื่อน

สหกรณ์ จึงต้องพัฒนาทั้งคนและธุรกิจ ให้เครื่องยนต์ 2 เครื่องนี้ ทำงานสมดุลกัน

ต้องยอมรับว่า สหกรณ์นั้นเป็นเครื่องมือที่เราเลือกในการพัฒนาคนและประเทศให้เข้มแข็ง การพัฒนา

คนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งคนเข้มแข็งสหกรณ์ก็เข้มแข็ง สหกรณ์เข้มแข็งชุมชนก็เข้มแข็ง นั่นคือประเทศก็เข้มแข็งด้วย ที่ผ่านมาระดับน้ำเราเน้นการพัฒนาคนแต่เรื่องการทำธุรกิจ ละเลยการพัฒนาคุณภาพคุณธรรมของคนและความเกี่ยวเนื่องกับสังคม สหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลี สร้างฐานรากที่แข็งแรงในหมู่สมาชิก เป็นเสมือน “ครอบครัวสหกรณ์” พ่อบ้านซึ่งเป็นเกษตรกร รวมกันเป็นกลุ่มผู้ผลิต (Farm Improvement Club) พวกแม่บ้านรวมกันเป็นกลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มสตรี (Women Club) ลูกสาวลูกชายรวมกันเป็นกลุ่มเยาวชนสหกรณ์ (Youth Club) ทุกคนจึงมีบทบาทช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทุกคนเกี่ยวข้องกับสหกรณ์ทั้งสิ้น สหกรณ์การเกษตรมีลักษณะเป็น **Production type cooperative (สหกรณ์การผลิต) มากกว่าสหกรณ์การค้าหากำไร (Mercantile type cooperative)** ไม่ต้องถามถึงสหกรณ์ในเกาหลี หรือไต้หวัน เพราะประเทศเหล่านั้นล้วนได้แบบมาจากญี่ปุ่น

สหกรณ์เหมือนก้อนน้ำแข็งที่ลอยน้ำอยู่ ก้อนน้ำแข็งนั้นมีทั้งส่วนจมน้ำและส่วนที่พ้นน้ำ สหกรณ์ก็มีทั้งส่วนที่ลอยน้ำที่เห็นง่ายคือ เรื่องเศรษฐกิจ การให้เงินกู้ การซื้อของขายของ ฯลฯ ที่มองเห็นแต่ส่วนที่อยู่ใต้น้ำเป็นเรื่องของทางสังคม แต่เรามักจะละเลยส่วนที่อยู่ใต้น้ำคือส่วนที่เป็นสังคมและวัฒนธรรมคือการพัฒนาความคิดที่จะช่วยตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยร่วมมือกันทั้งร่างกาย แรงสมองและแรงใจ

ถ้าสมาชิกสหกรณ์ซึ่งก็คือคนในสังคม มีความคิดช่วยตนเอง ไม่หวังแบมือขอ ร่วมมือกันสามัคคีกัน ก็จะเป็นเครื่องยนต์ขับเคลื่อนทางสังคมควบคู่ไปกับเครื่องยนต์ขับเคลื่อนทางธุรกิจเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปว่า สหกรณ์ เป็นตัวชี้วัดการพัฒนาประเทศ เพราะสหกรณ์สอนคนให้ช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าบ้านเมืองของเราเต็มไปด้วยคนที่ช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้วไซ้ ประเทศชาติจึงจะพัฒนารุ่งเรือง

ความหวังของบรรพชนสหกรณ์ไทย

บรรพชนสหกรณ์ของเราเชื่อว่า สหกรณ์เป็นความหวังของผู้มีปัญหาทางเศรษฐกิจที่ยึดอุดมการณ์การช่วยตนเอง โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การช่วยตนเองโดยพนักงำลังกัน อันเป็นกระบวนการทางสังคมเศรษฐกิจ จากการจัดตั้งเป็นองค์การธุรกิจที่มีลักษณะคล้ายสมาคมหรือคล้ายบริษัท แต่มีแนวปรัชญาและหลักการดำเนินงานของตนอย่างเสรี การพนักงำลังกันเข้าเป็นหมู่คณะนั้น ยึดคติ แต่ละคนเพื่อหมู่คณะ หมู่คณะเพื่อแต่ละคน (Each for all and all for each) ความเจริญทางเศรษฐกิจของชุมชนอันเกิดจากการสหกรณ์นั้น อาศัยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมด้วยคุณธรรม ศีลธรรมและจรรยา ฉะนั้นความสำเร็จของสหกรณ์จึงก่อให้เกิดความเจริญทั้งทางเศรษฐกิจและความเจริญทางสังคมไปพร้อม ๆ กัน

สหกรณ์เกิดขึ้นในยุคที่เงินตรามีอำนาจสูงสุด ในราวศตวรรษที่ 19 เกิดชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมกร ที่กลายเป็นปัญหาขัดแย้ง ได้มีความคิดในการต่อต้านนายทุนอย่างรุนแรง จนถึงขั้นบางสังคมมีความเห็นว่าจะไม่อาจแก้ปัญหาได้หากปราศจากการต่อสู้ทางชนชั้นหรือปราศจากการครอบครองอำนาจทางการเมืองของกรรมกร หรือปราศจากการโอนปัจจัยการผลิต (ซึ่งเป็นของนายทุน) มาอยู่ในมือของกรรมกร

แต่สหกรณ์ไม่เห็นด้วยกับความคิดเช่นนั้น และเห็นว่าวิธีที่ดีกว่าที่จะสามารถอุ้มชูหมู่ชนผู้มีทรัพย์สินน้อย และมีความลำเค็ญทางเศรษฐกิจให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยอาศัยคุณธรรม เป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นทางแห่งสันติ ลัทธิสหกรณ์แม้จะแตกต่างจากลัทธินายทุนและลัทธิสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ก็ตาม แต่สหกรณ์สามารถเข้าได้กับลัทธินายทุน เพราะสหกรณ์ใช้วิธีสันติธรรมไม่ทำลายคนมั่งมีและเข้าได้กับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เพราะมีคนจนเป็นเป้าหมายเช่นเดียวกัน

ทางสายกลางของสหกรณ์ในระหว่างลัทธิทั้งสองนั้น ถ้าเปรียบเทียบกับทางสายกลางในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคติที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายึดถือและทำให้สามารถตรัสรู้ได้ ในทางพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับทางสายกลางเหมือนสายพิณที่ไม่ตึงไม่หย่อนเกินไป เช่นเดียวกับข้อปฏิบัติของบรรพชิตที่ไม่ปฏิบัติที่ถ้อยหรือแก่กล้าเกินไปนัก จึงจะบรรลุธรรมวิเศษได้เช่นเดียวกับที่ชาวตะวันตกกล่าวถึงลัทธิสหกรณ์ว่าเป็นทางสายกลาง (Cooperative :The Middle Way)

ถ้ามาพิจารณาทางสายกลางในแง่เศรษฐกิจ ก็จะพบว่า ลัทธินายทุนนั้นเปรียบเสมือนทางปฏิบัติ ฝ่ายกามสุขัลลิกานุโยค คือปล่อยเสรี มือใครยาวสาวได้สาวเอา มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง จนคนจนเดือดร้อน ส่วนลัทธิสังคมนิยมคอมมิวนิสต์นั้น จะเปรียบเสมือนทางปฏิบัติของฝ่าย อัตตakilมถานุโยค คือรัฐควบคุมเครื่องครัดไม่เน้นแข่งขัน แต่บีบบังคับให้คนอยู่ในกรอบ จนทำให้คนในสังคมเดือดร้อนเช่นกัน ลัทธิทั้งสองนี้อยู่ห่างไกลกันคนละด้าน ความขัดแย้งในความคิดเห็นเรื่องลัทธิเศรษฐกิจมักก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งเป็นภัยต่อสันติภาพของโลก ทางสายกลางที่เป็นทางประสานประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชนและทั้งป้องกันไม่ให้ผู้มีกำลังน้อยถูกบีบบังคับทางเศรษฐกิจ อันเป็นความหวังสุดท้ายของผู้ด้อยทางเศรษฐกิจ ที่จะรักษาเสรีภาพทางเศรษฐกิจของตนไว้ได้ระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์ ยึดแนวทาง

ไม่กดขี่เบียดเบียน (ไม่เอาเปรียบกัน)	หมั่นเพียรช่วยตน (พยายามช่วยตนเอง)
ร่วมมือกันทุกคน (ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน)	ประชาชนเป็นใหญ่ (ใช้วิธีประชาธิปไตย)
ใส่ใจสามัคคี (สามัคคีคือหัวใจสหกรณ์)	ใช้วิธีสันติธรรม (ประนีประนอม)

สหกรณ์เป็นทั้งวิธีการ (Means) และจุดมุ่งหมาย (Ends) ในการพัฒนาคน ชุมชนและประเทศชาติ

ความมุ่งหมายสุดท้ายของสหกรณ์ คือการพัฒนาคน ชุมชนและประเทศชาติ อันเป็นแก่นสารหลักหรือหัวใจที่สำคัญ สหกรณ์นั้นเป็นรูปแบบหนึ่ง ที่นำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติโดยรวมสหกรณ์จึงเป็นทั้งMeansและEnds คุณอนันต์ ชาตรุประชีวิน ผู้จัดการชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด ได้เขียนบทความ “สหกรณ์ – แก่นหรือกระพี้ได้รับการพัฒนา” ในหนังสือที่ระลึกวันสหกรณ์แห่งชาติปี 2544 ตอนหนึ่งว่า

“หากจะต้องพัฒนาชุมชน เราต้องเข้าใจว่า ชาวบ้านแต่ละคน เป็นองค์ประกอบรากฐานที่สำคัญที่สุดของชุมชน ดังนั้นจะพัฒนาชุมชนให้เกิดผลสำเร็จได้นั้น จะต้องเริ่มจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพก่อน คุณภาพที่ว่ำนั้นก็คือคุณสมบัติพื้นฐานของการรวมกลุ่มช่วยเหลือร่วมมือกัน ..” (กรณีเครดิตยูเนียนใช้คำว่า จิตตารมณ์ และคุณธรรม 5 ประการ) สิ่งเหล่านี้ เป็นคุณธรรมที่จะสร้างคุณภาพให้แก่มวลสมาชิก อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติสืบไป

ในปี 1995 องค์การ ไอ ซี เอ กำหนด **Cooperative values** ณ บัดนี้กว่า 20 ปีแล้ว ในวงการสหกรณ์ไทย ยังไม่ได้กำหนดค่าแปลให้เป็นเอกภาพ บางมหาวิทยาลัยแปลว่า **ค่านิยม** บางมหาวิทยาลัยแปลว่า **คุณค่า** กรมส่งเสริมสหกรณ์และสันนิบาตสหกรณ์ฯ แปลว่าคุณค่า โดยยึดตามคำในภาษาอังกฤษ **แต่ถ้าคุณเนื้อหาของ Values ที่องค์การไอซีเอ กำหนด ก็ล้วนเป็นคุณธรรมซึ่งผู้เขียนขอใช้คำว่า คุณธรรมสหกรณ์ (Cooperative Values)** เช่นเดียวกับที่เครดิตยูเนียนกำหนด เช่น การช่วยตนเอง ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ฯลฯ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นคุณธรรม (คุณธรรม แปลว่า คุณงามความดี) อันเป็นพฤติกรรมที่ต้องการในการพัฒนาคนในสหกรณ์ แม้ตัวสหกรณ์เอง ให้มีคุณธรรมของการช่วยตนเองมิใช่หวังพึ่งภายนอก มีความรับผิดชอบต่อตนเอง คือการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกา ด้วยจิตสำนึกของตนเอง ความเป็น**ประชาธิปไตย** มีจิตใจที่จะรับฟังความเห็นของคนอื่นมิใช่เพด็จการหรือถูกครอบงำโดยคนอื่น **ความเสมอภาค**ของทุกคน **ความเท่าเทียมกันในการปฏิบัติต่อกัน** เทียงธรรมในการแบ่งปัน ความเป็น**เอกภาพ**สามัคคีกัน **ความซื่อสัตย์**สุจริตประพฤติมิชอบ ทุจริตคดโกง **รับผิดชอบสังคม** เป็นห่วงใยสังคมมิใช่เอาตัวรอด และ**ความเอื้ออาทรคนอื่น** มีใจกว้างไม่คับแคบ ย่อมได้มิตรไมตรี เหล่านี้ล้วนเป็นคุณธรรมทั้งสิ้น เพราะ **Basic Values** นั้นมีพื้นฐานมาจากBasic Ideas, Basic ethics, Basic Principles สมาชิกและสหกรณ์ที่มีคุณธรรมเหล่านี้แหละจึงเป็นที่ต้องการของสังคม **สหกรณ์จะมีคุณค่าต่อสังคมเพราะมีคุณธรรมเหล่านี้**

เรื่องราวที่เกิดขึ้นในสหกรณ์ไทยขณะนี้ สหกรณ์จะเน้นเฉพาะการพัฒนาธุรกิจ อันเป็นเครื่องยนต์เครื่องหนึ่งและจะละเลยการพัฒนาเครื่องยนต์อีกเครื่องหนึ่งคือ การพัฒนาคนและสังคม ปัญหาในชุมชนนั้น เป็นปัญหาที่มีการโยงใยสัมพันธ์กัน ซึ่งจะพัฒนาแก้ไขได้ด้วยความร่วมมือกันอย่างจริงจังในแต่ละระดับของสังคม ซึ่งสหกรณ์มีเครือข่ายเหล่านี้้อยู่อย่างสมบูรณ์ สามารถเป็นได้ทั้ง วิธีการและจุดมุ่งหมายในการพัฒนา เพียงแต่ไม่ละเลยที่จะพัฒนาเครื่องยนต์เครื่องนี้ให้สมดุลกัน

คุณอนันต์ ชาตรุประชีวิต ได้สรุปว่า “หากเรามองว่า สิ่งทีกล่าวมาเป็นเรื่องนามธรรมหรืออุดมคติที่เพ้อฝันหรือจับต้องไม่ได้ก็เสมือนปฏิเสธการพัฒนาตัวแก่นที่แท้จริงใจกลางที่สำคัญ หันไปพัฒนากระพี้หรือเปลือกของสหกรณ์เท่านั้น.....ทั้งนี้มิได้ปฏิเสธความสำคัญของการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจของสหกรณ์ หากแต่ประสงค์**ปลูกเตือนให้เห็นความสำคัญในการพัฒนาเชิงคุณภาพ คุณธรรม แนวคิด อุดมการณ์สหกรณ์พัฒนาคน ด้วยวิธีการสหกรณ์**

โคกกรัพย์เพิ่มขึ้นแต่คุณค่าของมนุษยชาติมิได้เพิ่มขึ้นด้วย

Remi J. chaisson, 1963. กล่าวไว้ในหนังสือ **Cooperative . The key to Better Communities.** ว่าในบรรดาสถาบันทางเศรษฐกิจนั้น สหกรณ์เป็นสถาบันที่ยอมรับกันว่า มีค่าสูงยิ่งเพราะมิได้มุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจ

เพียงอย่างเดียว แต่มุ่งสร้างความเลอเลิศให้แก่มนุษยชาติ นั่นคือ การสร้าง “คนสหกรณ์” โดยการให้การศึกษาอบรมทางสหกรณ์ จะไม่ถือว่าการให้การศึกษาอบรมเป็นเพียงวิธีการที่จะทำให้เกิดความเจริญเติบโตทางธุรกิจของขบวนการสหกรณ์เท่านั้น แต่ยังมีมุ่งพัฒนาคุณภาพของคน ซึ่งไม่มีองค์การทางเศรษฐกิจอื่นใดดำเนินการเช่นนี้

การให้การศึกษาอบรมเป็นเป้าประสงค์ที่สำคัญในตัวมันเอง และขณะเดียวกันก็มุ่งหมายเป็นวิธีการพัฒนาคนสหกรณ์ขึ้นมาอีกด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง **การศึกษาอบรมเป็นทั้งวิธีการ (Means) เป้าประสงค์ (Ends)** ด้วย และสิ่งที่ขบวนการสหกรณ์ต้องการคือ การพัฒนาคนจากชาวสหกรณ์ให้เป็นนักสหกรณ์ และพัฒนาไปสู่ความเป็น**คนสหกรณ์ (The Cooperative Man)** ในที่สุด ถ้าเปรียบเทียบกับการพัฒนาคนในทางพระพุทธศาสนา บุคคลจะได้รับการพัฒนาจากการเป็นชาวพุทธ เป็นอุบาสก อุบาสิกา/บรรพชิต และเป็นพระอรหันต์บุคคลในที่สุด อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายของพระพุทธศาสนา (พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์) ที่เปรียบเทียบกับเช่นนี้เพียงแต่ต้องการชี้ให้เห็นชัดเจนว่า คำว่า คนสหกรณ์นั้น เป็นจุดประสงค์ของการพัฒนาคนขั้นสูงสุดในระดับโลกียะ เท่านั้น แม้ว่าจะเปรียบเทียบกับที่สูงเกินไปก็ตาม

Remi J. Chaisson สรุปในตอนท้ายว่า **จะเป็นการเปล่าประโยชน์หากติดยึดอยู่ในหลักการจนเกินไป** เสียจนทำให้การดำเนินงานปราศจากประสิทธิภาพ แต่เป็นการไม่ถูกต้องเลย หากคำนึงถึงแต่ประสิทธิภาพจนปราศจากหลักการสหกรณ์

บทความนี้ ประสงค์ให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้มองสหกรณ์เหมือนมองน้ำแข็งที่ลอยน้ำให้เห็นทั้งก้อน คือ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม อย่างมองเฉพาะส่วนพ่นน้ำในเรื่องเศรษฐกิจเท่านั้น เริ่มศตวรรษใหม่ของการสหกรณ์ไทย มาปรับจูนเครื่องยนต์ทางสังคม ให้ทำงานสมดุลกับเครื่องยนต์ด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งการปรับแนวความคิดของผู้คนในขบวนการสหกรณ์ให้มีความคิดรวบยอดที่เป็นเอกภาพ เพื่อพัฒนาสหกรณ์ในศตวรรษที่สองให้รุ่งเรืองสืบไป

ทุกอย่างย่อมมีทั้งดีทั้งไม่ดี มีทั้งได้ทั้งเสีย ไม่มีใครได้ทุกอย่างดังใจหวัง
และก็ไม่มีใครที่ชีวิตนี้จะพลาดหวังหมดทุกอย่าง ชีวิตย่อมมีผิด มีถูก มีขึ้นมีลง
ดังนั้นเราจึงต้องเตรียมตั้งตัวรับมือกับการขึ้นลงของชีวิตให้ดี
อะไรเข้ามาก็รับให้ทัน แล้วเรียนรู้จากมัน สุขก็เรียนรู้ ทุกข์ก็เรียนรู้
สมหวังก็เรียนรู้ ผิดหวังก็เรียนรู้
ถ้าเราตั้งกติกาให้ตัวเองไว้อย่างนี้ ชีวิตนี้จะมีแต่กำไรทั้งหมด

คำสั่งสอนท่าน ว.วชิรเมธี

การจัดสร้างพระอนุสาวรีย์ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

สุภคณิศ ไวศยารักษ์

ปีพุทธศักราช 2530 กรมส่งเสริมสหกรณ์ พร้อมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องในขบวนการสหกรณ์ได้คิดริเริ่มดำเนินการจัดสร้างพระอนุสาวรีย์พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติและรำลึกถึงกรุณาธิคุณที่ทรงเป็นพระบิดาแห่งการสหกรณ์ไทย และเพื่อเป็นที่สักการบูชา เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ ทั้งยังเป็นอนุสรณ์เตือนใจให้มีการสืบทอดเจตนารมณ์ของพระองค์ท่าน ในการเผยแพร่สหกรณ์ให้กว้างขวางและมั่นคงสืบไป

กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการขึ้น โดยมีอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ (นายเชิญ บำรุงวงศ์) เป็นประธาน และหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ทรงให้เกียรติมาร่วมประชุมด้วย พร้อมทั้งประธานข้อคิดเห็นเกี่ยวกับพระจริยาวัตรของพระบิดา ผลการประชุมสรุปได้ว่า

1. การจัดสร้างพระอนุสาวรีย์ มีขนาดเท่าพระองค์จริง
2. รูปลักษณะ เป็นแบบประทับนั่ง และให้ดูเป็นธรรมชาติที่สุด หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ มีคำจารึกชื่อที่ฐานพระรูป
3. สถานที่ คณะกรรมการได้ร่วมกันพิจารณาในหลักการแล้ว เห็นว่า บริเวณหน้าหอพักสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ถนนพิชัย นับว่าเป็นที่ที่เหมาะสม

4. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการฯ 3 คณะ
จากนั้นกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ทำหนังสือลงวันที่ 18 ธันวาคม 2530 เพื่อขออนุญาตสร้างพระอนุสาวรีย์ฯ ถึงกรมศิลปากร โดยแนบเอกสารประกอบการพิจารณาดังนี้

1. พระประวัติพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
2. เหตุผลและวัตถุประสงค์ของการจัดสร้างพระอนุสาวรีย์ฯ

3. แผนผังสถานที่บริเวณที่จะประดิษฐานพระอนุสาวรีย์ฯ พร้อมทั้งบริเวณใกล้เคียง

ซึ่งกรมศิลปากรแจ้งกลับมาว่าได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสร้างพระอนุสาวรีย์ฯ ตามระเบียบแล้ว และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างพระอนุสาวรีย์ฯ ได้

ปีต่อมาคณะกรรมการฯ กำหนดประชุมครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2531 มีอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ คือ นายทรงยศ นาคชำนาญ เป็นประธานในที่ประชุม และมีมติในการจัดหาทุน 3 วิธี คือ

- วิธีที่ 1 ขอรับบริจาคจากสหกรณ์
- วิธีที่ 2 จำหน่ายเหรียญกษาปณ์ ครบรอบ 72 ปี สหกรณ์
- วิธีที่ 3 จำหน่ายเหรียญปลุกเสกรูปเหมือนกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

จากนั้น คณะกรรมการฯ ได้ร่วมกันพิจารณารูปจำลองของพระอนุสาวรีย์ฯ ที่นายชิน ประสงค์ ผู้แทนกรมศิลปากรนำเสนอ ที่ประชุมมีมติเห็นว่าลักษณะท่าทาง อิริยาบถเหมาะสมแล้ว แต่เห็นควรให้หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ได้พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ผู้แทนกรมศิลปากรชี้แจงว่า รูปปั้นทองสัมฤทธิ์ ขนาดเท่าพระองค์จริงพร้อมเก้าอี้ ถ้าวางฐานและตกแต่งบริเวณสถานที่ก่อสร้าง ราคาประมาณ 1.5 ล้านบาท แต่กรมศิลปากรจะรับทำรูปปั้นพร้อมเก้าอี้เท่านั้น

เมื่อกรมศิลปากรสร้างพระรูปต้นแบบเสร็จ กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ทูลเชิญหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ไปทอดพระเนตรพระรูปต้นแบบซึ่งเป็นดินเหนียว ณ ที่ทำการประติมากรรมและหล่อหลอมโลหะ กรมศิลปากร ถนนพุทธมณฑลสาย 5 ตำบลศาลายา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ในครั้งนั้น หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี และหม่อมราชวงศ์ดิศรัจฉา รัชนี (วรวรรณ) พระชายา ได้ประทานคำแนะนำ เกี่ยวกับรายละเอียดปลีกย่อยของพระรูปต้นแบบที่ควรแก้ไข แก่ผู้แทน

กรมศิลปากร โดยผู้แทนกรมศิลปากรได้บันทึกคำ
แนะนำดังกล่าวและแก้ไขจนพระรูปต้นแบบมีลักษณะ
สมบูรณ์แบบ

ขณะที่กรมศิลปากรดำเนินการปั้นพระรูป จน
ถึงขั้นตอนการหล่อ และแต่งตั้งปั้นพลาสเตอร์
กรมส่งเสริมสหกรณ์พิจารณาว่า การจัดสร้างพระ
อนุสาวรีย์ฯ นี้ ควรจัดพิธีการอย่างสมพระเกียรติ จึงได้
ทำหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในพิธีเททองหล่อพระรูป และ
เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 6 ธันวาคม 2533 เวลา 15.00 น.
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช
กุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ประกอบพิธีเททองหล่อ
พระอนุสาวรีย์พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลง
กรณ์ ณ ที่ทำการประติมากรรมและหล่อหลอมโลหะ
กรมศิลปากร ถนนพุทธมณฑลสาย 5 ตำบลศาลายา
อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ในครั้งนั้น

จากนั้นเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 28 กุมภาพันธ์ 2534
เวลา 10.00 น. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ ตามที่กรมส่งเสริมสหกรณ์
ได้กราบบังคมทูลอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ไปทรงเปิดพระอนุสาวรีย์พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
พิทยาลงกรณ์ ณ ศูนย์ฝึกอบรมสันนิบาตสหกรณ์แห่ง
ประเทศไทย ถนนพิชัย เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

หลังจากที่พระอนุสาวรีย์พระราชวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ได้มาประดิษฐานในบริเวณ
ดังกล่าว สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยก็ได้จัด
พิธีถวายสักการะพระรูปปั้นของพระบิดาแห่งการ
สหกรณ์ไทยในวันสหกรณ์แห่งชาติซึ่งตรงกับวันที่
26 กุมภาพันธ์ของทุกปี โดยกราบทูลเชิญหม่อมเจ้า
ภิศเดช รัชนี้ พร้อมครอบครัว และเชิญบุคคลรวมทั้ง
หน่วยงานในขบวนการสหกรณ์ไทยมาถวายสักการะ
โดยการวางพานพุ่มเป็นประเพณีสืบทอดมาจวบจน
ปัจจุบัน

พระอนุสาวรีย์ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
พิทยาลงกรณ์ ได้มีการจัดสร้างไว้ในสถานที่ต่างๆ เช่น
สหกรณ์นิคมโคกขาม จำกัด จังหวัดสมุทรสาคร, กรม
ส่งเสริมสหกรณ์, สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี
การสหกรณ์ ถนนพิชัย, มหาวิทยาลัยแม่โจ้, สำนักงาน
สหกรณ์วัดจันทร์ จำกัด เป็นต้น แต่ยังมีการสร้าง
พระรูปพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ใน
สถานที่ของสหกรณ์อีกหลายแห่ง

สหกรณ์เป็นวิถีจัดการรูปหนึ่ง ซึ่งบุคคลหลายคนรวมกัน โดยความสมัครใจ
ของตนเอง

ในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยมีสิทธิ์เสมอหน้ากันหมด เพื่อบำรุงตัวเองให้เกิด
ความจำเริญในทางทรัพย์

พระดำรัส พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
พระบิดาแห่งการสหกรณ์ไทย

สิ่งตีพิมพ์

กรุณาส่ง

ชมรมข้าราชการอาวุโส กรมส่งเสริมสหกรณ์
20 ถนนพิชัย เขตดุสิต กทม. 10300

เพลง พระบิดาการสหกรณ์ เนื้อร้อง - ทำนอง เพ็ญ นอมาน

คุณค่าของความเป็นคน อะยากอะอนมั่งมีศรีสุขเพียงใด
อยู่ที่ประโยชน์ ความดีที่ตนสร้างไว้ คงอยู่ต่อไปและจึงใหญ่อีกนานแสนนาน
ดังเช่นพระผู้อาทร ชาวสหกรณ์ต่างรำลึกกล่าวเอ่ยทาน
ทรงริเริ่มก่อน สหกรณ์จึงมีตำนาน สร้างกระบวนการ เพื่อชาอนบ้านอยู่ดีกินดี
เราคงภาคภูมิใจ สหกรณ์ก้าวไกลมาได้จนถึงวันนี้ เริ่มจากอดีตอันทร
วานนั้นตำนานบ้านหมี่ ร้องพันทอ มีเรานี้สืบสานต่อมา
กรมหมื่นพิทยางงกรณ์
ชาวสหกรณ์เทิดทูนบูชา ระเทิดพระเกียรติพระคุณนานา
น้อมจิตอันหาองค์พระบิดาของสหกรณ์

จดหมายข่าวชมรมข้าราชการอาวุโส กสส.

เจ้าของ	ชมรมข้าราชการอาวุโส กรมส่งเสริมสหกรณ์			
ที่ปรึกษา	นายเชิฐ บำรุงวงศ์	นายเสียม มาหมื่นไวย	นางวรรณิ รัตนวราหะ	
	นายสุรศักดิ์ นาคสวัสดิ์	นายดำรงค์ บั้นประณต	นายบุญส่ง พานิชการ	ร.ต.สอาด แก้วเกษ
คณะผู้จัดทำ	นายเผด็จ เฉลิมพักตร์	นางสุภา แจ่มจันทร์	น.ส.สุภัคณิษ ไวยยารัตน์	
	น.ส.วาสนา ศุกระศร	น.ส.กฤตยา โอวาท	น.ส.สุนันทา ศิริวัฒน์	นายวิเชียร แทนธรรมโรจน์